

ÖREBRO

Ks 712/2014

Slutrapport sociala investeringar

Partnerskap Varberga/Oxhagen – *Specialpedagogisk kompetensutveckling*

Beslut i Kommunstyrelsen, den 13 mars 2018, § 60
Datum: 2018-02-12

Dokumentansvarig på politisk nivå: Kommunstyrelsen
Dokumentansvarig på tjänstemannanivå: Kommundirektör

Ansvariga för utvärderingen: Utvärderingsteamet för sociala investeringar

SAMMANFATTNING

Under våren 2015 startade satsningen *Specialpedagogisk kompetensutveckling* som den sista av tre satsningar inom den sociala investeringen *Partnerskap Varberga/Oxhagen*. Totalt beviljades två miljoner för genomförandet under en treårsperiod.

Satsningen har inneburit att en grundläggande kompetensutveckling genomförts för alla pedagoger från sju förskolor i Varberga, samt Blåmesens förskola i Oxhagen och Hagaskolans förskoleklass. Därefter valdes 21 pedagoger ut för att genomgå en fördjupningsutbildning som gav dem kunskaper för att sedan genomföra kompensatoriska insatser direkt till barn i behov av stöd. Även ett nätverk startades upp, för att underlätta erfarenhetsutbyte och kollegialt stöd i arbetet bland de utvalda pedagogerna.

Satsningen har, trots vissa brister i förankring i berörda verksamheter, i hög grad bidragit till utveckling inom de mål som formulerats för satsningen. Det är på kort sikt inte troligt att satsningen genererar ekonomiska effekter som överstiger kostnaderna. På längre sikt finns det dock förutsättningar för att kommunen som helhet, till viss del kan räkna hem kostnaderna. Satsningen beskrivs överlag som positiv. Samtliga pedagoger anser att de utvecklat bättre teoretiska och praktiska kunskaper om hur de ska tillämpa insatser i verksamheten, för att gynna barns utveckling och lärande.

Utifrån bostadsområdenas karaktär och behov, liksom de effekter som satsningen genererat, bedöms det angeläget med en fortsatt satsning på kompetensutveckling inom dessa områden. Sammantaget, utifrån utvärderingens resultat, lämnas nedanstående förslag till implementering:

- Fortsatt kontinuerlig kompetensutveckling med utgångspunkt i specialpedagogikens relationella perspektiv för förskolans och grundskolans pedagoger på utvalda förskolor och grundskolor utifrån definierade behov.
- Kompetensutvecklingen ska innehålla möjligheter till fördjupningsutbildning med utgångspunkt i Vägledande samspel, utifrån definierade behov i respektive område.
- Utbildningsinsatserna genomförs i samverkan mellan Kommunstyrelseförvaltningen (Centralt skolstöd) och Förvaltningen för funktionshindrade.
- Behovsanpassade nätverksträffar genomförs i samverkan mellan specialpedagog på Centralt skolstöd samt företrädare för de lokala barn- och elevhälsoteamen.
- Tid avsätts för personalen för att befästa kunskaperna i det praktiska arbetet samt medverka i nätverksträffar.

Satsningarna *El Sistema*, *Team Oxhagen* och *Specialpedagogisk kompetensutveckling* utgör tillsammans en helhet i form av den sociala investeringen *Partnerskap Varberga/Oxhagen*. Detta behöver beaktas vid implementering och framför allt ekonomisk återföring. De tre satsningarna i bostadsområdet har till vissa delar varit en förutsättning för varandra, vilket påverkar både resultat och effekter.

I framtagandet av slutrapporten har följande personer medverkat:

Lena Carlsson, projektledare Specialpedagogisk kompetensutveckling
Marie Triumf, samordnare för nätverksträffar

Ina Axelryd, rektor Hagaskolan
Stig-Göran Johansson, förskolechef förskolan Blåmesen
Ulla-Maj Bondeson, förskolechef Varberga förskolor
Pia Idestål, förskolechef Varberga förskolor
Karin von Stedingk, områdeschef Centralt skolstöd
Margareta Borg, förvaltningschef Förvaltningen förskola och skola

Pedagoger, förskolan Blåmesen
Pedagoger, förskolan Emil
Maria Grönholm, specialpedagog Varberga förskolor
Susanne Andersson, specialpedagog förskolan Blåmesen

Ansvariga för utvärdering och slutrapport:

Simon Björhed, nationalekonom, Utvärderingsteamet för sociala investeringar
Staffan Wikstedt, nationalekonom, Utvärderingsteamet för sociala investeringar
Gunilla Björling, planerare, Utvärderingsteamet för sociala investeringar
Aina Rundgren, processledare, Utvärderingsteamet för sociala investeringar

Projektägare: Margareta Borg, förvaltningschef Förvaltningen förskola och skola

Datum för godkännande av projektägare: 2018-02-12

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	2
1 BAKGRUND.....	5
1.1 Problemformulering	5
1.2 Syfte, målgrupp och målsättning	5
1.3 Utgångspunkt och metod för satsningen.....	6
1.4 Organisation	7
2 RESULTAT- OCH EFFEKTREDOVISNING.....	7
2.1 Förutsättningar	7
2.2 Mål – ökad kompetens hos pedagoger för tidig upptäckt av barns behov.....	8
2.2.1 Arbetsätt och metod	8
2.2.2 Genomförda aktiviteter – heldagsutbildning till alla	9
2.2.3 Resultat – heldagsutbildning till alla	10
2.2.4 Genomförda aktiviteter – fördjupningsutbildning och nätverksträffar	10
2.2.5 Resultat – fördjupningsutbildning och nätverksträffar	11
2.3 Mål – kompensatoriska insatser som möter barns behov	15
2.3.1 Arbetsätt och metoder	15
2.3.2 Genomförda aktiviteter.....	15
2.3.3 Resultat – genomförda kompensatoriska insatser.....	17
2.4 Intervjuresultat	18
2.5 Ekonomiska effekter	25
2.6 Satsningens kostnader.....	26
2.7 Kostnadsnyttoanalys.....	26
3 ANALYS OCH SLUTSATSER.....	27
3.1 Slutsatser.....	27
3.2 Komponentanalys.....	29
4 FÖRSLAG TILL BESLUT.....	29
4.1 Förslag till implementering	29
4.2 Plan för återföring	30
4.3 Förslag till uppskalning.....	30
5 FORTSATT ARBETE	30
5.1 Fortsatt utvärdering	30
BILAGOR.....	31
Bilaga 1 – Utvärderingsschema	31
Bilaga 2 – Återföringsplan enligt ansökan	32

1 Bakgrund

1.1 Problemformulering

I början av 2014 gjorde socialnämnderna sin förvaltning uppmärksam på de höga kostnaderna för insatser till ungdomar 13-18 år boende i Varberga och Oxhagen. Samtidigt rapporterade Socialtjänstens fältgrupp, ÖreBRÅ och ÖreFÖR om ökade problem i dessa områden gällande tonåringar och yngre vuxnas beteenden. I media hade framför allt Oxhagen den senaste tiden figurerat i negativa sammanhang och brottsstatistiken för 2013 var oroväckande hög. Familje-centralerna i områdena vittnade om föräldrar som behövde och förväntade sig mer stöd och hjälp än vad som kunde ges. För att bryta den negativa trenden och säkerställa att barnen boende i områdena inte skulle slå in på samma bana som ungdomarna när de kom upp i ålder, tillsattes en arbetsgrupp för att arbeta fram förslag på förebyggande insatser med fokus på de yngre barnen. Sex utmaningar identifierades, bland annat att förskolebarn uppvisar tydliga signaler på att särskilt stöd kommer behövas i skolan, på grund av att deras svårigheter inte uppmärksammats under förskoletiden.

Många barn i förskolan uppvisar beteenden och sociala mönster som pekar på att svårigheter kan komma att uppstå senare i såväl skolan som andra sociala sammanhang. I områden där stora grupper inte har samma förstaspråk som pedagogerna kan behov av särskilt stöd döljas bakom svårigheter i det svenska språket. Det kan innebära att bekymmer som kommer av exempelvis kognitiva svårigheter eller beteenden som speglar barnets miljö, tolkas som ett symptom på bristande färdigheter i språkutvecklingen. Utan kompetensen att tolka dessa signaler är risken stor att svårigheter döljs av brister i svenska språket som först senare, när språket utvecklats, blir uppenbara. Många av dessa beteenden och mönster kan dock förändras med anpassningar i barnets sociala miljö, som stödjer utvecklingen, och på så sätt skapa bättre förutsättningar för barnet att påbörja grundskolan med goda förutsättningar.

Skolan uppmärksammar återkommande barn med svårigheter som förmodas beror på neuro-psykiatrisk problematik eller andra kognitiva svårigheter. Förskolan och skolan är viktiga i att tidigt identifiera barn som är i behov av särskilt stöd och säkerställa att rätt insatser sätts in så snart som möjligt för att dämpa behoven av insatser längre fram. För att identifiera barns behov av stöd i ett så tidigt skede som möjligt behövs kompetensutveckling. Denna satsning syftar därför till att tillgodose det kompetensbehovet hos pedagogerna på förskolorna i Varberga och Oxhagen, samt pedagogerna i Hagaskolans förskoleklass.

Kompetensutveckling inom specialpedagogik och neuropsykiatrisk problematik genomförs under 2015. Därefter ges tid till att genomföra direkta insatser till barn med behov av särskilt stöd, utifrån den nya kompetensen, under två år. Satsningen pågår fram till sista april 2018 och har beviljats två miljoner kronor för sitt genomförande.

1.2 Syfte, målgrupp och målsättning

Satsningen syftar till att tillgodose kompetensbehovet hos pedagogerna på förskolorna i Varberga och Oxhagen, samt pedagogerna i Hagaskolans förskoleklass. En grundläggande kompetensutveckling genomförs för alla pedagoger från samtliga involverade förskolor – Fantasia, Emil, Gränden, Hasselmusen, Stjärnhimlen, Emilia och Blåklinten i Varberga, samt Blåmesens förskola i Oxhagen och Hagaskolans förskoleklass. Därtill bjuds verksamheternas specialpedagoger in för att

delta. Verksamheterna som omfattas av satsningen innefattar cirka 560 barn fördelat på 29 förskoleavdelningar med ett 90-tal pedagoger.

Målsättningen med satsningen är att pedagogerna, genom sin direkta närhet till barnen i vardagen, tack vare genomförd kompetensutveckling tidigt ska upptäcka barn i behov av stöd. De ska utifrån behov kunna sätta in kompensatoriska insatser och genomföra tillrättaläggande av miljön, för att förhindra och minska barnens svårigheter. Genom att arbeta med miljön och sammanhanget som barnet befinner sig i, i istället för att lyfta ut ett enskilt barn med särskilda behov, skapas goda förutsättningar för att bygga strukturer som gynnar såväl barnet med svårigheter som förskolebarnen som grupp.

Pedagoger som genomgår kompetensutveckling ska även agera i rollen som brygga mellan förskolan och skolan, genom att föra en aktiv dialog med elevhälsan för att säkerställa barnens stödbehov inför skolstart. På så vis underlättas övergången till skolan, eftersom eventuellt behov av stöd redan är synliggjort och kommunicerat. Det tidiga arbetet med att ge barnen ett adekvat stöd redan i förskolan resulterar förhoppningsvis också i ett minskat behov av särskilt stöd under skoltiden, till följd av att behoven aktualiserats redan tidigare.

Kompetensutvecklingen skapar också förbättrade förutsättningar för pedagogerna att på ett kunskapsbaserat sätt möta och resonera med föräldrar i syfte att få deras acceptans till arbetet och tillåtelse att gå vidare i utredningar vid behov.

1.3 Utgångspunkt och metod för satsningen

Enligt ansökan var tanken att genomföra en grundläggande kompetensutveckling för alla pedagoger från samtliga involverade förskolor, Hagaskolans förskoleklass och befintliga specialpedagoger. Den grundläggande kompetensutvecklingen skulle ske genom en heldags-utbildning i ett antal omgångar för att säkerställa den ordinarie verksamhetens förutsättningar till att fortfarande fungera normalt med hjälp av vikarier. Utbildningen skulle syfta till att ge fördjupade kunskaper om bemötandet och miljöns betydelse för lärande och utveckling. Utbildningsdagen skulle genomföras i samarbete mellan Förvaltningen förskola och skola och Förvaltningen för funktionshindrade, för att inkludera både specialpedagogik och neuropsykiatrisk problematik.

En fördjupningsutbildning, omfattande fem utbildningstillfällen, skulle genomföras för totalt 20 utvalda pedagoger efter den grundläggande heldagsutbildningen. Dessa pedagoger skulle bli bärare av ett syn- och förhållningssätt som efter utbildningens slut syftade till att bidra till en djupare kompetens kring lärmiljöns betydelse för utveckling och lärande i förskolans vardagsarbete. För att säkerställa en god spridning av den fördjupade kunskapen skulle urvalet av pedagoger ta hänsyn till respektive förskolas behov av förstärkt kompetens i dessa frågor. Samtliga förskolor i Varberga och Oxhagen, samt Hagaskolans förskoleklass, skulle dock ha minst en pedagog med fördjupad kompetens i sin verksamhet efter avslutad satsning.

Efter avslutad utbildning var tanken att de 20 utbildade pedagogerna skulle ersättas med vikarier motsvarande tio procent av sin tid i barngrupp, för att säkerställa utrymme till att kunna utföra arbetsuppgifter kopplade till kompetensutvecklingen och framför allt genomföra kompensatoriska insatser direkt till barn i behov av stöd. Det skulle också kunna röra sig om att skapa förändringar

i förskolemiljön för att underlätta för ett barn med svårigheter och utveckla fungerande strukturer. För de utbildade pedagogerna skulle Centralt skolstöd finnas till hands som stödresurs, för rådgivning och support. Även ett nätverk skulle utvecklas, för att underlätta erfarenhetsutbyte och kollegialt stöd i arbetet bland de utvalda pedagogerna. Nätverket skulle samordnas av specialpedagogen i Team Oxhagen.

1.4 Organisation

Lena Carlsson, enhetschef och specialpedagog inom Centralt skolstöd, har varit projektledare för satsningen. Marie Triumf, som är specialpedagog på Centralt skolstöd och arbetat i den sociala investeringen *Team Oxhagen* har ansvarat för att samordna och planera innehåll för nätverksträffarna.

Den grundläggande heldagsutbildningen genomfördes av projektledaren tillsammans med psykologerna Lilian Berggren, Malin Backéus och Soile Leino samt specialpedagogen Malin Sunesson som har en inriktning mot barn med neuropsykiatrisk problematik och tydliggörande pedagogik. Fördjupningsutbildningen genomfördes av projektledaren tillsammans med Lilian Berggren, med inspel från arbetsterapeuten Lena Lagren. Vid nätverksträffarna har andra kompetenser medverkat med föreläsningar utifrån pedagogernas uttryckta behov och önskemål.

2 Resultat- och effektredovisning

2.1 Förutsättningar

Starten för den planerade kompetensutvecklingen 2015 kom igång först i maj månad, eftersom förskolornas egna stängningsdagar redan var uppbokade av annan planerad aktivitet och ytterligare dagar var inte möjligt att lägga in under våren 2015. Detta resulterade i att även fördjupningsutbildningen blev senarelagd, påbörjades först under hösten 2015 och avslutades i januari 2016.

Hur många platser respektive förskola skulle få i fördjupningsutbildningen baserades på antalet barn på de respektive förskolorna. Därefter fick förskolecheferna själva avgöra vilka personer som skulle fylla dessa platser. I samband med tilldelningen av platserna till fördjupningsutbildningen konstaterades ett större kompetensbehov på förskolan Blåmesen, varför det totala antalet pedagoger utökades från tänkta 20 till 21. Hur fördelningen av dessa platser såg ut initialt och hur många av dessa pedagoger som återstår i satsningen under hösten 2017 framkommer av nedanstående tabell.

Tabell 1. Involverade förskolor, antal tilldelade platser till fördjupningsutbildningen och kvarvarande pedagoger

Förskola	Antal tilldelade platser 2015	Kvarvarande hösten 2017
Blåklinten (Varberga)	1	1
Emilia (Varberga)	3	2
Opalen (Varberga)	3	1
Hasselmusen (Varberga)	1	0
Emil (Varberga)	3	2
Fantasia (Varberga)	2	2
Stjärnhimlen (Varberga)	3	1
Blåmesen (Oxhagen)	4	4
Förskoleklass Hagaskolan	1	1
Totalt	21	14

Av de 21 utvalda pedagogerna fullföljde 20 utbildningen. Under satsningens genomförande har sedan antalet pedagoger minskat ytterligare, på grund av att de slutat sin tjänst inom aktuell förskola. Under höstterminen 2017 har antalet pedagoger sjunkit till 14, varav endast tio är aktiva i nätverket då fyra är tillfälligt frånvarande på grund av barnledighet och sjukskrivning. Det minskade antalet kvarvarande pedagoger har inneburit minskade möjligheter att genomföra insatser i verksamheten, i förhållande till den planerade omfattningen.

Under tiden för genomförandet av satsningen har förändringar skett bland förskolorna i Varberga. Stjärnhimlen, som deltog i satsningen initialt, har sedan sommaren 2017 stängt sin verksamhet. Därtill har Gränden bytt namn till Opalen.

När satsningen startade hade projektledaren inte någon särskilt avsatt arbetstid till att leda projektet, utan arbetet har i stora delar bedrivits inom ramen för hennes ordinarie tjänst. Därtill har hon inledningsvis även bidragit i genomförandet av delar inom såväl den grundläggande heldagsutbildningen som inom fördjupningsutbildningen.

2.2 Mål – ökad kompetens hos pedagoger för tidig upptäckt av barns behov

2.2.1 Arbetssätt och metod

I början av 2015 genomfördes möten med förskolecheferna för Varberga förskolor, förskolechefen för förskolan Blåmesen samt rektor på Hagaskolan för förankring av satsningen och samtal om dess innehåll. Liknande samtal fördes även med specialpedagogerna i respektive verksamhet.

För att starta upp satsningen och sätta igång samtal i förskoleverksamheterna, utifrån hur förskolan kan bidra till att barn och unga inte hamnar i utanförskap och senare genererar behov av särskilt stöd i skolan, planerades en heldagsutbildning för samtlig personal i berörda förskolor och skola. I syfte att knyta områdena Varberga och Oxhagen närmare varandra inbjöds även andra aktörer att delta, så som personalen i de pågående sociala investeringarna El Sistema och Team Oxhagen, liksom Familjecentralen i Varberga respektive Oxhagen, samt platschefen för Partnerskapsarbetet i området.

Den grundläggande heldagsutbildningen genomfördes som en inspirationsdag om bemötande och miljöns betydelse för barns utveckling och lärande. Dagen genomfördes i tre omgångar, för att möjliggöra pedagogernas deltagande, och bestod av fyra föreläsningar.

Fördjupningsutbildningen genomfördes under fem heldagar till de 21 utvalda pedagogerna. Innehållet sattes ihop av projektledaren, tillsammans med psykologen Lilian Berggren, utifrån vad det är som gynnar barns utveckling och lärande. Forskning visar att det som kännetecknar hög kvalitet i förskolan är att förskolepersonal har hög kompetens inom normalutveckling och vad som gynnar utvecklig och lärande. Hög kvalitet borde leda till att färre barn riskerar att hamna i utanförskap och genererar behov av särskilt stöd. Fördjupningsutbildningen har därför byggts upp kring programmet *Vägledande samspel* (ICDP), som är ett hälsofrämjande resursorienterat program. Programmet bygger på modern utvecklingspsykologi och baserar sig på spädbarns- och småbarns-forskning om vad som krävs för att skapa en utvecklingsbefrämjande miljö för barns utveckling och lärande. Därtill har delar kring neuropsykiatrisk problematik lagts till som komplement, för att uppnå syftet med denna satsning.

För att hålla arbetet vid liv och skapa möjlighet för erfarenhetsutbyte och kollegialt lärande utifrån genomförda insatser har pedagogerna ingått i ett nätverk, samordnat av specialpedagogen inom Team Oxhagen. Nätverket har även möjliggjort ytterligare kompetensutveckling i samband med nätverksträffarna, utifrån pedagogernas uttryckta behov och efterfrågan. Olika kompetenser, så som arbetsterapeuter, talpedagoger och psykologer har bjudits in till nätverksträffarna för att föreläsa, utifrån de frågor som pedagogerna önskat ytterligare kunskap kring.

Denna modell för kompetensutveckling har strävat efter att uppnå en flexibilitet, med utgångspunkt i pedagogernas behov. Utifrån de frågor som pedagogerna känt sig osäkra kring har ytterligare litteratur lagts till efter genomförda utbildningar.

2.2.2 Genomförda aktiviteter – heldagsutbildning till alla

I april 2015 skickades inbjudan ut till samtliga pedagoger inför den grundläggande heldags-utbildningen. För att möjliggöra en heldagsutbildning för samtlig personal, samtidigt som ordinarie verksamhet upprätthålls, genomfördes utbildningen fördelat över tre tillfällen – 4 maj, 3 juni och 2 september. Tack vare vikarier kunde totalt 118 personer delta. Berörda chefer påpekade dock efter utbildningen att tillgången på vikarier varit begränsad, vilket gjorde att ordinarie verksamhet blivit belastad på grund av låg bemanning under utbildningsdagarna.

Utbildningen gick under rubriken *Inspirationdag om bemötande och miljöns betydelse för utveckling och lärande* och bestod av fyra föreläsningar. Den första genomfördes av psykologen Lilian Berggren och gav kunskap om hur barnsyn och förhållningsätt påverkar arbetet i förskolan. Den andra genomfördes av psykologen Malin Backéus som pratade om problemskapande beteende och lågaffektivt bemötande. Den tredje genomfördes av psykologen Soile Leino kring neuropsykiatriskt perspektiv och den sista genomfördes av specialpedagogen Malin Sunesson om lärmiljöns betydelse ur ett neuropsykiatriskt perspektiv.

2.2.3 Resultat – heldagsutbildning till alla

Heldagsutbildningen utvärderades i alla tre omgångar och totalt besvarades utvärderingsfrågorna av 98 personer. Sammanställningen visar att 93 procent anger att de fått ökad kunskap utifrån föreläsningarna. Mest positiv respons fick Malin Backéus föreläsning om problemskapande beteende och lågaffektivt bemötande. Utifrån inkomna fritextsvar i samband med utvärderingen framkom att flera deltagare tog med sig reflektioner kring deras egen barnsyn och dess påverkan på bemötandet av barnen, relationens betydelse såväl mellan barnen som mellan de vuxna och barnen, lekens och lärmiljöns betydelse för barns utveckling och möjligheterna med bildstöd som verktyg. Med det resultatet kan utbildningsdagen anses som lyckad och målsättningen att öka deltagarnas kunskap som uppnått.

Under utbildningen framkom frågor om hur de nyvunna kunskaperna skulle kunna få fäste och fortsatt effekt i vardagsarbetet. En förutsättning för detta ansågs vara en kontinuerlig läroprocess i förskolans arbetslag. Ett kompendium sammanställdes därför efter genomförd utbildning med föreläsningarnas innehåll som skickades ut till samtliga deltagare via ansvariga chefer. Kompendiet utgjorde därmed ett underlag för att möjliggöra en process i fortsatt utvecklingsarbete.

2.2.4 Genomförda aktiviteter – fördjupningsutbildning och nätverksträffar

Fördjupningsutbildning

Fördjupningsutbildningen genomfördes till de 21 utvalda pedagogerna under fem heldagar – 4 september, 9 oktober, 6 november, 4 december och avslutningsvis den 29 januari 2016. Totalt fullföljde 20 pedagoger hela utbildningen. Utöver de utvalda pedagogerna deltog även förskolornas egna två specialpedagoger.

Utöver programmet *Vägledande samspel* (ICDP), som utgjort grund för utbildningen, har pedagogerna även fördjupat sig i de teorier som programmet bygger på – Anknäringsteori, Vygotskis teorier om språk och lärande, Självutvecklingsteori och Affektteori. Kurslitteraturen har bestått av:

- *Vägledande samspel i praktiken. Genomförande av ICDP programmet.* Karsten Hundeide
- *Små barn i förskolan. Den viktiga vardagen och läroplanen.* Gunilla Niss och Anna-Karin Söderström
- *Självkänsla – att förstå sig själv och andra.* Marianne Brodin och Ingrid Hylander
- *Att bli sig själv. Daniel Sterns teori i förskolans vardag.* Marianne Brodin och Ingrid Hylander

Utöver kurslitteratur har pedagogerna fått artiklar utifrån aktuell forskning och tips på referenslitteratur att fördjupa sig i efter intresse. Inför varje utbildningstillfälle har pedagogerna fått i uppgift att läsa utvalda delar, för att kunna genomföra olika övningar under dagarna. I utbildningen har det också ingått ett pass med en arbetsperapeut från Förvaltningen för funktionshindrade på temat *Visuell kommunikation* – exempel på hur situationer och sammanhang kan tydliggöras för barn genom bildstöd.

Utbildningen har förutom föreläsningar och litteraturstudier även innehållit övningar och uppgifter som varit kopplade till erfarenheter i pedagogernas egen verksamhet och praktik.

Nätverksträffar

Under 2016 till och med 2017 har tio nätverksträffar arrangerats. Syftet med träffarna har varit att möjliggöra erfarenhetsutbyte utifrån de insatser pedagogerna gjort för barnen, samt fylla på med kompetensutveckling utifrån behov som uppkommit i arbetet.

Nätverksträffarna har bestått av föreläsningar, litteraturstudier, erfarenhetsutbyte och övningar. Pedagogerna har bland annat fått föreläsningar utifrån teman så som *Små barns språkutveckling och språkstörning* och *Att möta barn med traumatiska upplevelser*, utifrån hur förskolan kan bidra till att stödja utveckling utifrån detta. Förutom den litteratur pedagogerna fick inom ramen för fördjupningsutbildningen har de under nätverksträffarna även fått kompletteringar med artiklar, samt böckerna *När tålamodsburken rinner över – om seriesamtal och ritprat*, samt *Att få barnets språk att växa – strategier för språkutveckling i förskola, skola och hemma*.

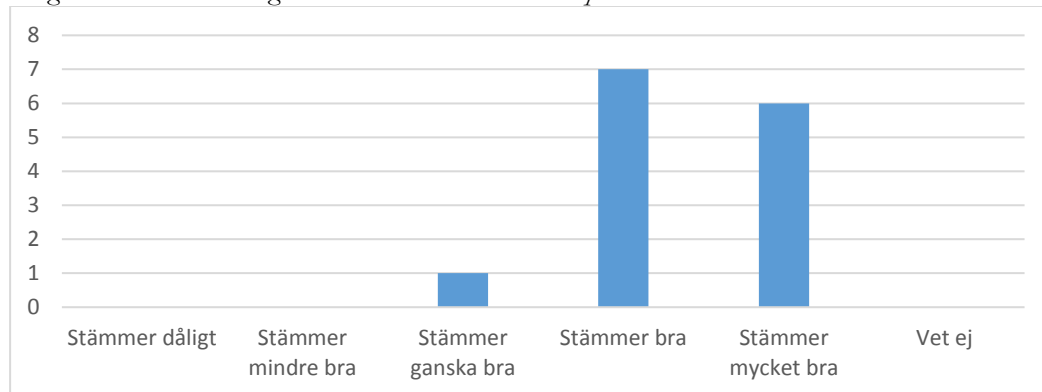
På nätverksträffarna har också en del tid ägnats till kompetensutveckling utifrån lekens betydelse och hur pedagogerna kan utveckla den i förskolan. Leken är ett av barns bästa verktyg för utveckling av språk, koncentration, samspel, samarbete och empati.

2.2.5 Resultat – fördjupningsutbildning och nätverksträffar

Fördjupningsutbildning

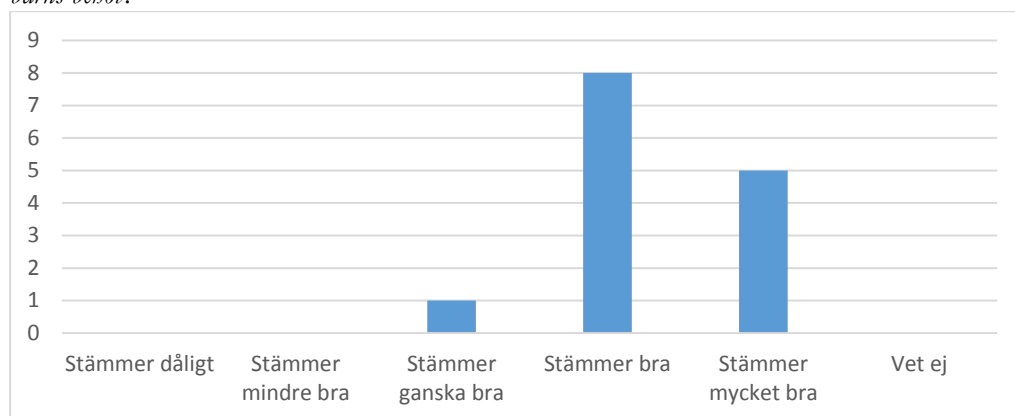
Av de 20 pedagogerna som fullföljde fördjupningsutbildningen var det 14 stycken (70 %) som besvarade den efterföljande utvärderingsenkäten. Resultatet visar en positiv respons från pedagogerna och merparten anger att de tack vare utbildningen tillgängliggjort sig sådan kunskap om programmet *Vägledande samspel* (ICDP) att de kommer kunna använda det i sitt dagliga arbete på förskolan.

Diagram 1. Antal som angett att de besitter sådan kunskap om ICDP att de kommer kunna använda det på sin förskola.

Samtliga pedagoger upplever vidare att fördjupningsutbildningen gett dem kunskaper som ökat deras förmåga att se barns behov och anpassa lärmiljön utifrån de olika barnens behov.

Diagram 2. Utbildningen har gett mig kunskaper som ökat min förmåga att se behov och anpassa lärmiljön utifrån olika barns behov.

Nätverksträffar

Efter vårterminen 2016, höstterminen 2016 och vårterminen 2017 genomfördes en utvärderingsenkät med de pedagoger som deltagit vid någon av de genomförda nätverksträffarna. Majoriteten av de som besvarade enkäten ansåg sig ha fått fördjupade kunskaper genom nätverksträffarna utifrån den utbildning de fått, samt att de i samband med nätverksträffarna fått stöd i sitt uppdrag att göra insatser i verksamheten (se Diagram 4)¹.

Diagram 3. Antal som angett att nätverksträffarna gett fördjupande kunskaper utifrån utbildningen.

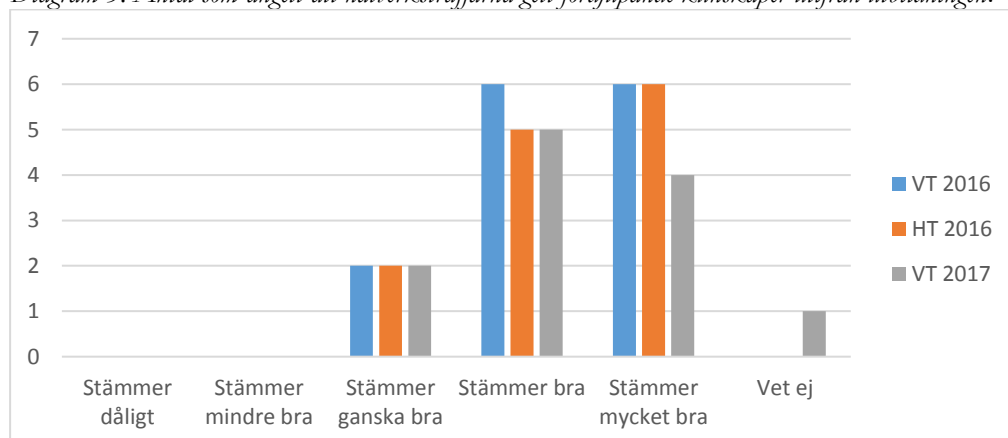
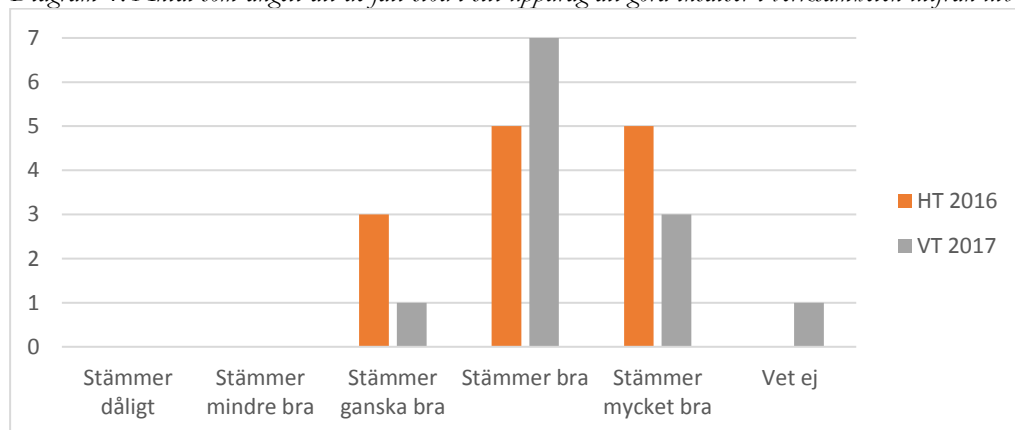

Diagram 4. Antal som angett att de fått stöd i sitt uppdrag att göra insatser i verksamheten utifrån utbildningen.

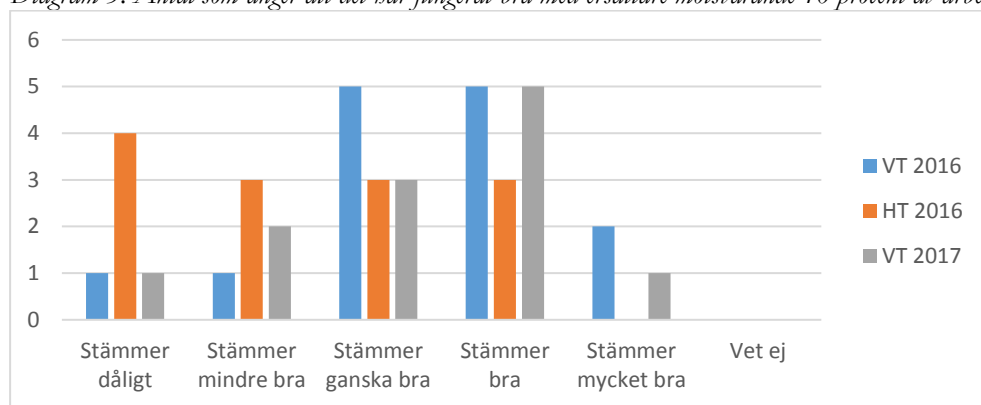

¹ Frågan ställdes inte i utvärderingsenkäten VT 2016.

Flera pedagoger har lyft fram behovet av att dessa nätverksträffar ska fortsätta. Ett exempel på fritextsvar anger att ”jag vill påverka så att nätverksträffarna fortsätter så att vi kan fortsätta att bolla tankar och idéer med varandra och få fördjupade kunskaper utifrån de behov som finns på våra förskolor”. De pedagoger som besvarat enkäterna verkar också vara överens om att ”bollandet” av idéer, erfarenheter och olika fall från den ordinarie verksamheten är en bra hjälp för att utvecklas i rollen som pedagog och möta de behov som finns hos barnen. En pedagog anger i fritext att ”det är verkligen bra att träffa fler pedagoger som bär på olika erfarenheter och dela med sig av egna. Det har varit många matnyttiga berättelser och för mig har det varit en stor vinst att få delta i dessa träffar. Vi utvecklas tillsammans, inte ensamma!”

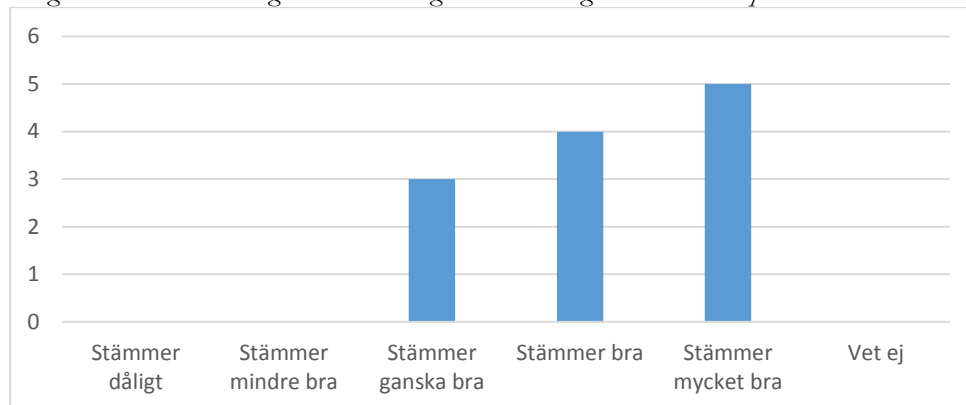
Det råder däremot olika uppfattningar om hur bra det har fungerat med en ersättare, motsvarande 10 procent av arbetstiden, för att avlasta pedagogen när denne utför arbetsuppgifter i verksamheten kopplat till utbildningen och direkta insatser till barn i behov av särskilt stöd.

Diagram 5. Antal som anger att det har fungerat bra med ersättare motsvarande 10 procent av arbetstiden.

Under november 2017 skickades en slutgiltig enkätundersökning ut till 19 av pedagogerna som påbörjat fördjupningsutbildningen och medverkat på någon av nätverksträffarna. Av dessa 19 pedagoger är det tio stycken som fortfarande finns kvar i satsningen, medan resterande endast deltagit under en period. Detta på grund av olika orsaker, så som föräldraledighet och byte av tjänst. Tolv av de 19 pedagogerna besvarade enkäten (63 %) och av dessa är det nio stycken som fortfarande är kvar i satsningen. Enkätundersökningen syftade till att ge en sammanfattande bild av satsningen. Samtliga pedagoger som besvarade enkäten ansåg att utbildningen i sin helhet gett en ökad kompetens och bättre förutsättningar att möta barns behov, samt bättre förutsättningar att möta föräldrar när det gäller barns behov av stöd. Ett fritextsvar anger att ”jag tycker att denna satsningen har gett mig ökad kunskap och en större förståelse och framförallt verktyg till att jobba pedagogiskt med barn i förskolan”.

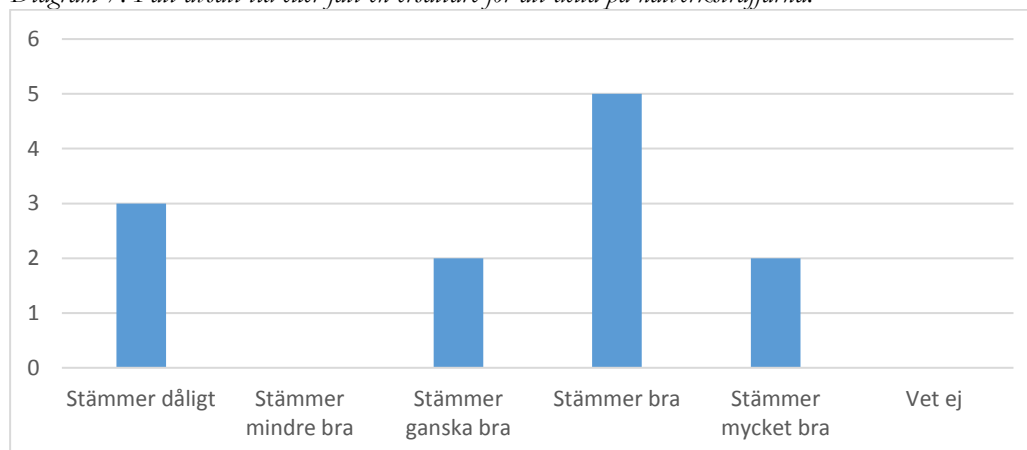
Diagram 6. Antal som angett att utbildningen i sin helhet gett en ökad kompetens.

I den slutgiltiga enkätundersökningen var svaren angående nätverksträffarna snarlika de som gavs i utvärderingsenkäterna under vårterminen 2016, höstterminen 2016 och vårterminen 2017. Samtliga pedagoger anser att de fått fördjupade kunskaper och stöd för att kunna göra insatser i verksamheten, samt att de fått en ökad medvetenhet kring barnfrågor. Flera anger att utbytet av erfarenheter mellan pedagoger och diskussioner kring kursmaterial under nätverksträffarna varit bidragande till dessa förbättringar. I ett fritextsvar anges att *"jag tycker det gett ett lyft för hela vår förskola. Det har blivit en ökad medvetenhet hos alla pedagoger och vi börjar få samma kunskapsbas då vi sprider det vi lär oss vidare. Vi får flera redskap att nå både barn och vuxna och vi får på oss nya glasögon så vi minskar risken att bli hemmablinda"*.

Några pedagoger uppger att de inte fått möjlighet att avsätta tid till eller fått en ersättare för att kunna delta på nätverksträffarna, medan andra tycker att det har fungerat bra.

Diagram 7. Fått avsatt tid eller fått en ersättare för att delta på nätverksträffarna.

Skillnaden i hur pedagogerna svarat kan bero på de förutsättningar som finns ute på de olika förskolorna. Ett fritextsvar från en pedagog, som tycks ha fått möjlighet att avsätta tid och fått ersättare, anger att *"vi har genom den ökade tiden av extra resurser i gruppen (spetstid) kunnat ta fram material som saknas och lägga stödinsatser mot barnen i gruppen på olika sätt, t.ex. genom lekgrupper, enskilda aktiviteter och gruppaktiviteter"*. Medan två andra fritextsvar från enkätundersökningen visar på det motsatta: *"Ni behöver kontrollera bättre att den tid som deltagarna skall ha för att kunna tillgodogöra sig utbildningen"*

verkligen ges dem”. ”Det är viktigt att de procenten vi fått till att arbeta specialpedagogiskt på vår arbetsplats används i rätt syfte. Känns inte som att det varit så. Jag vill att mina procent ska ligga utöver, som det är tänkt.”

I enkätens fritextsvar framkommer att flera pedagoger anser att utbildningen borde ges till flera, för att försäkra sig om att kompetensen alltid finns kvar i förskolan/skolan. Alla pedagoger som besvarat enkätundersökningen tycker att utbildningen borde fortsätta i någon form, samtidigt som alla skulle rekommendera denna utbildningssatsning till en kollega.

2.3 Mål – kompensatoriska insatser som möter barns behov

2.3.1 Arbetssätt och metoder

Utifrån de ökade kunskaper som de utvalda pedagogerna tillgängliggjort sig genom fördjupningsutbildningen har de under 2016 och 2017 löpande genomfört kompensatoriska insatser till de barn som de identifierat ha behov av detta. Tid har möjliggjorts för pedagogerna genom att de ersatts med vikarier motsvarande tio procent av deras tid i barngrupp.

Insatserna de genomfört har utgått från det utbildningsmaterial pedagogerna fått i utbildningen och de verktyg som främst finns beskrivna i kursboken *Vägledande samspel i praktiken*. Exempel på dessa verktyg är:

- Kunskap om tre viktiga dialoger och åtta samspelsteman som verktyg att praktisera i mötet med barn och föräldrar för att stödja barns utveckling i olika situationer. Pedagogerna har fått öva att uppmärksamma de åtta viktiga samspelsteman på olika sätt. I filmer, genom bilder och att leta situationer i sin egen verksamhet samt dela berättelser och erfarenheter i grupp.
- Pedagogerna har diskuterat och planerat för utveckling av förskolans pedagogiska miljö utifrån det de lärt om dialoger och samspelsteman.
- De har fått kunskap och ett verktyg – Trygghetscirkeln, som beskriver vad det är som gör ett barn tryggt och skapar möjlighet för lärande och utforskande.
- De har fått lära sig att främja en positiv uppfattning om barnet genom verktyget positiv omdefiniering som skapar goda förutsättningar för barnets utveckling och syn på sig själv.
- Förvaltningen för funktionshindrade har bidragit med verktyg för tydliggörande pedagogik och visuell kommunikation. Verktyg för att guida i lek har också varit inslag i utbildningen liksom olika sätt att använda bilder för tydlighet i rum och aktivitet.
- Pedagogerna har också lärt känna begreppet ”Scaffolding” eller ”graderat stöd” och steg för steg- planering enligt Vygotskij och Wertsch nyckel till inre kontroll. De med flera antar att ett barn som regelbundet får erfarenhet av väglett samspel med graderat stöd utvecklar förmåga till kontroll rent generellt – också inom det moraliska området.

2.3.2 Genomförda aktiviteter

Insatserna pedagogerna gjort följer de utvecklingsbehov som de uppmärksammat i sin verksamhet och fokuserar på stöd inom områdena språk, lekutveckling, samspel med andra, koncentration och utveckling av lärmiljö, tydliggörande pedagogik samt överbryggande till förskoleklass. Pedagogerna har gjort insatser på såväl individ- som gruppnivå. Vissa insatser har även gällt organisationsnivå, samt överlämnande till förskoleklass.

En återkommande utmaning som flera pedagoger angett i enkätsvaren inom området språkstimulans är att många av barnen är nyanlända eller utlandsfödda. Barnen har på grund av dessa omständigheter svårt att uttrycka sig och prata med sammanhängande meningar, eftersom de saknar ett svenskt ordförråd. Ett annat behov som lokaliserats av flera pedagoger, är att kontakten och bemötandet mellan vissa barn inte fungerar. Detta visar sig i svårigheter att samspela med andra, svårigheter att visa empati och svårigheter att ”ta sig in i leken”. Många barn har även svårt att koncentrera sig på det de ska göra under en längre tid. De orkar inte lyssna, klarar inte av att sitta stilla och de orkar inte hålla den röda tråden.

För att förbättra barnens språk har förskolorna i Varberga och Oxhagen arbetat mycket med bilder som stöd, bland annat med bildprogrammet Inprint på förskolan Blåmesen. Bildstöd har satts upp på väggar på platser där barnen visat stor oro. I hallen finns det exempelvis dagsscheman för att barnen ska kunna se var de förväntas vara och vad de förväntas göra. Vanligt förekommande är även olika läsgrupper, teckenstöd, aktivitetskartor och sagoläsning. Flera pedagoger har angett att de arbetat mycket med sång: *”Vi har skapat förutsättningar för att kommunicera på andra sätt. Bilder och bildscheman sitter uppe för barnen att titta på så de kan se vad som ska hända, eller hur något skall göras. Barnens vardag blir enklare att navigera i och för de barn som har extra behov så har det slagit väldigt väl ut. De hämtar den information de behöver för att bli lugna i det som ska hända. Vi är med och bekräftar genom att sätta ord på det de förmedlar. Vi har gjort munmotoriska övningar för att stärka muskulatur, samt mycket sång. Vi berättar sångerna först och sedan får de härma i lugn och ro. Vi har sagostund med flanobilder så att barnen som inte orkar höra på en saga i bok ska orka följa med. Vi har även uppmuntrat dem att själva berätta egna sagor för varandra.”*. Flera pedagoger uppger även att de haft mungymnastik, tränat på begrepp, prepositioner, bilda meningar samt läsa bok med extra stöd tillsammans med barnen.

Insatser som gjorts för att hjälpa barnen i deras behov av lek- och samspelestöd har varit att skapa små lekgrupper där ”lekstarka” och fantasifulla barn beblandats med barn i behov av lekträning. Genom att dela upp barnen i mindre grupper får pedagogerna mer tid till att samtala med och hjälpa varje enskilt barn. Det blir lugnare och bättre förutsättningar för lek skapas. Många av pedagogerna har även följt barnen från håll och sedan gått in och pratat om vikten av att använda ord istället för fysik när det behövs. *”Med hjälp av lekgrupper där lekstarka barn och barn som har lite större leksvårigheter har fått mötas i lugna former (2-4 barn åt gången) har de lekstarka barnen och jag kunnat locka de barnen som gärna inte leker. Vi har varit mycket i skogen som är en bra plats där det inte finns något färdigt material eller ”regler”. I skogen har jag sett hur det blivit mer jämnt i barngruppen och nya kamratrelationer har bildats”*.

En insats som de flesta använt sig av för att möta barnens behov av koncentrationsstöd har varit att dela in barnen i små grupper där kortare och enklare övningar utförs, så som sällskapsspel, lekar och läsgrupper. Efterhand ökas både tiden och svårighetsgraden för övningarna för att barnen ska få möjlighet att träna upp sin uthållighet och koncentration successivt. Fokus ligger på att dessa övningar och aktiviteter ska slutföras. *”I små grupper om 3-7 barn har vi satt upp aktiviteter som har en början och ett slut. Dessa aktiviteter ”måste” slutföras. De håller på i 10-30 min. Vi begränsar intrycken för att barnen ska få lyckas. Vi har börjat med spel som endast tar ca 5-10 min. Så att de sakta får träna upp sin uthållighet och koncentration. Blir de störda håller vi dem kvar i spelet. Vi är tydliga från början att vi ska spela färdigt spelet och att vi inte går förrän det är klart. Vi har sedan valt mer och mer krävande aktiviteter där barnen*

får öva sin koncentration. Vi spelar svårare spel. Ger lite mer avancerade uppgifter när vi är i skogen. Pyslar lite mer krävande pyssel m.m.”

För att möta behovet av ett förbättrat förhållningssätt och tillrättaliggande i lärmiljö har diskussioner mellan pedagoger förts om avsnitt ur böcker och artiklar, samt arbete med vissa övningar som sedan kopplats till den egna verksamheten. För att förändra barnens lärmiljö och skapa lugnare platser att vara på har flera pedagoger möblerat om och skalat av miljön. Exempelvis har de *”tagit ner saker från väggarna där de [sakerna] egentligen inte haft annat syfte än att göra det fint”*.

Olika insatser för att överbrygga till förskoleklass är den insats som minst antal pedagoger valt att arbeta med, vilket kan bero på olika orsaker, så som barnens ålder. De som angett att de gjort insatser har tillsammans med barnen gjort olika besök på skolan, på skolgården och i matsalen. En annan insats som genomförts är en kartläggning av de barn som ska påbörja förskoleklass, i syfte att ge den nya personalen förutsättningar att på bästa möjliga sätt kunna möta barnen där de är.

2.3.3 Resultat – genomförda kompensatoriska insatser

Enligt en summerad uppskattning av pedagogerna (hösten 2017) har totalt 111 barn på de involverade förskolorna, inklusive Hagaskolans förskoleklass, tagit del av direkta insatser genomförda inom ramen för denna satsning. Vidare uppskattar pedagogerna att dessa insatser gett en positiv effekt hos 77 av barnen (69 %). Effekterna består bland annat av lugnare och överlag tryggare barngrupper, förbättrade ordförråd, många barn som lärt sig att vänta på sin tur och en minskning av konflikter. Andra positiva effekter som uppstått är att pedagogerna själva utvecklat bättre teoretiska och praktiska kunskaper om hur de ska tillämpa insatser i verksamheten, för att gynna barns utveckling och lärande: *”Barnen har blivit tryggare och det har blivit en minskad oro i gruppen, i och med att strukturerna blivit tydligare och vi når ut till de barn som har ett svagt talat språk. Det har verkligen gett resultat på två av barnen i min barngrupp som är i behov av särskilt stöd på olika sätt”*.

Nedan följer ett flertal fritextsvar som visar på de resultat som pedagogerna anser att deras insatser genererat.

”Ett barn som varit tyst, oroligt och tillbakadraget har börjat tala och visar med både bild och tal vad de olika delarna av dagen har att erbjuda hen. Även vårdnadshavare har påpekat skillnad. Ett annat barn vars dagar varit väldigt svåra innan med utbrott vid nya aktiviteter har börjat ta schemat till stöd när hen känner oro”.

”Insatsen har gynnat hela barngruppen samt individen då vi lättare kan identifiera svårigheterna för barnet i mindre sammanhang. Barn får större talutrymme i mindre grupper och vågar använda språket. Bilderna ger bra samtalsunderlag med barnen och gör verksamheten mer tydlig och begriplig. Kvalitén i samtalet ökar för man har tid att lyssna, reflektera och förklara”.

”Barn med mycket hög sårbarhet har fått kontroll på vissa delar av sin dag och hämtar lugn genom att uppsöka scheman när de känner oro. Det har således blivit mindre konflikter när vi ska byta aktiviteter då barnet redan från dags början vet vad som ska hända och i vilken ordning. Barn med svagt språkande talar med hjälp av bilderna, tecken och börjar tala med sina röster. De vågar ta ton i sången. De vågar argumentera. De vågar visa känslor. För varje dag hör vi nya ord ta form. För barn som inte har någon större problematik har vi sett att de sätter nya ord

på saker. Även de är hjälpta av scheman som sitter uppe för att bli mer och mer självständiga. Något som kan hjälpa till i oron vid överflytt till förskoleklass”.

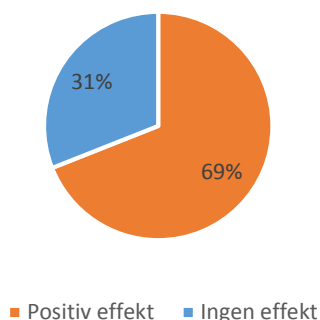
”Resultatet är märkbart då pedagogerna har blivit mer uppmärksamma och tänker kring varje situation som uppstår, detta har då påverkat barnen i positiv anda och lugnare grupper har skapats”.

”Vi har fått lugnare barn vilket påverkade gruppen som helhet. Nyfikna och mer kreativa istället för oroliga och röriga. Men framförallt bidrog allt detta till mer positiva och glada barn. Det smittar av sig på både vuxna och barn”.

”Vissa barn har börjat prata med hela meningar och andra har snappat upp några ord på vägen. Vi har fått positiv respons från föräldrar som berättar att barnen pratar och sjunger på svenska även hemma”

”Barnen börjar få bättre kontroll över sin vardag. De barn som har svårigheter har lättare att navigera på avdelningen och i det som ska hända. De vet vilken grupp de tillhör och vad som ska göras i den gruppen. Kortsiktigt ser vi små förändringar, men i det långa loppet tror vi att det kommer att få stora positiva effekter för alla barn och särskilt de sju som visar kraftigare behov”.

Diagram 8. Andel barn som bedöms fungera bättre tack vare insats.

Alla genomförda insatser har utgått ifrån identifierade behov hos barnen. Därav skiljer det sig mellan verksamheterna hur många barn som fått del av direkta insatser. Det finns också skillnader i hur pedagogerna valt att genomföra insatserna. Vissa har valt att inkludera hela förskolegruppen, medan andra i huvudsak riktat sig till specifika individer. Detsamma gäller vilken typ av insats pedagogerna valt att fokusera på inom sin barngrupp, vilket till stor del har berott på barnens ålder. Detta då vissa insatser är specifika för yngre respektive äldre barn.

2.4 Intervjuresultat

Nio öppna intervjuer har genomförts, individuellt och i grupp, med projektledaren, samordnaren för nätverksträffarna, specialpedagogerna i Blåmesens förskola och Varbergas förskolor, förskole- och skolledningar i Oxhagen och Varberga, pedagoger på förskolorna Blåmesen och Emil, samt förvaltningschef för Förvaltningen förskola och skola och områdeschef för Centralt skolstöd, nedan kallade ansvariga chefer.

Totalt har 15 personer deltagit i intervjuerna, som syftat till att fånga sådana kvalitativa aspekter som inte synliggjorts av övrig uppföljningsdata. Intervjuerna har, utifrån en strukturerad intervju-mall, fokuserat på hur satsningens mål och resultat har uppnåtts, samt hur upplevda positiva effekter respektive hinder och svårigheter har uppstått och visat sig. Vidare har diskussioner förts kring behov av fortsatt utveckling och eventuell implementering. En representant från utvärderingsteamet har också deltagit som observatör under en av höstens nätverksträffar.

Nedan redovisas resultaten från samtliga intervjuer och observationen, sammantaget under respektive rubrik.

Förutsättningar

Även i denna satsning framkommer att det funnits brister i förankring med de berörda cheferna inför satsningens start. Detta gäller framförallt i Varberga, där cheferna beskriver att de inte var delaktiga i någon förhandsdiskussion under förberedelseskedet. *”Vi blev lite ”tagna på sängen”, ingen hade ställt frågan till oss om vilka behov vi hade. Det kändes inte alls bra.”* Bilden bekräftas även av specialpedagogen i Varberga. *”Det tog ett tag innan vi kunde förstå syftet med satsningen, hur det skulle läggas upp och så.”* Det fanns också oklarheter kring varför just vissa av deras förskolor valts ut. Detta innebar att cheferna från början var skeptiskt inställda till satsningen. En del i detta handlade om att de under många år har arbetat utifrån ett särskilt förhållningssätt och profil i form av Reggio Emiliapedagogik, något de menar inte ligger helt i linje med denna satsnings inriktning. Detta innebar vissa svårigheter för dem i att motivera personalen på de i förväg utvalda förskolorna att medverka i satsningen. Cheferna anser vidare att det blivit för mycket fokus på att avsätta tid för insatser och menar att arbetet borde kunna ske kontinuerligt i barngrupperna, utan särskilt avsatt tid. På så sätt skulle även förutsättningar skapas för att ge fler möjlighet att delta i denna form av kompetensutveckling.

Enligt förskolechefen i Oxhagen har förutsättningarna för deras del varit mycket goda, framför allt genom att de varit involverade i förberedelsearbetet på ett annat sätt, där specialpedagogen och förskolechefen fick beskriva vilka behov de såg i området, så som föräldrastöd och vägledande samspel. I och med tidigare genomförda diskussioner kopplade till satsningarna El Sistema och Team Oxhagen var de vidtalade i ett tidigare skede än förskolecheferna i Varberga. Det har även fungerat väl för dem med att hitta organisatoriska lösningar för nedsättning av pedagogernas tid till insatser. Genom ett statsbidragstillskott samtidigt med denna satsning har Blåmesens pedagoger fått större möjligheter att genomföra insatser och arbeta med barnen i små grupper inom satsningen. Detta då förskolechefen valt att anställa en person på deltid som kunnat gå in och täcka upp i barngrupperna på ett flexibelt sätt. För skolan har det dock varit sämre förutsättningar genom att de enbart tilldelades en plats, till förskoleklasspedagogen, i satsningen. Rektor anser dock att satsningen i sig är mycket positiv, men att det inte fungerar för en ensam pedagog att hitta lösningar för att genomföra insatser och implementera arbetssättet.

Förutsättningarna för de två specialpedagogerna har också varit olika, dels eftersom specialpedagogen i Oxhagen arbetar mot tre förskolor med tyngdpunkt (50 %) på Blåmesen, medan specialpedagogen i Varberga arbetar mot totalt nio förskolor. Dessutom var specialpedagogen i Varberga

helt ny på tjänsten i samband med att satsningen startade, vilket inneburit att hennes roll och mandat varit otydliga från början. Förskolepedagogerna i Varberga har varit mycket självgående och i hög grad planerat och lagt upp strategier tillsammans med varandra, och det har enligt hennes uppfattning varit svårt att gå in och styra hur pedagogerna skulle kunna lägga upp sin tid i de fall några haft svårt att förstå syftet och disponera tiden på ett bra sätt. För specialpedagogen på förskolan Blåmesen behövde vissa förändringar och anpassningar ske utifrån satsningen, för att undvika ”dubbla spår” eftersom mycket arbete med nätverksträffar och språkutveckling redan var igång hos dem.

Projektledaren ger motsvarande bild av bristerna i den tidiga förankringen, framför allt i Varberga. Det har inneburit att hon som projektledare har behövt förklara syftet med satsningen och hon har därmed känt en viss osäkerhet om hur satsningen uppfattats av cheferna.

Ansvariga chefers uppfattning är att denna satsning haft bäst förutsättningar när det gäller förankring av de tre satsningarna inom *Partnerskap Varberga/Oxhagen*, även om förskolechefer och rektor kände att de inte varit med från början. Förvaltningschefen har i sin roll som projektägare, på projektledarens initiativ, medverkat vid uppstartsmöten för att förklara och förtydliga syftet med denna sociala investering i förhållande till andra satsningar, ”*detta är något unikt – bra att vi fått den här möjligheten*”.

Enligt samordnaren för nätverksträffarna har detta varit en okomplicerad satsning vad gäller förutsättningarna, utifrån hennes roll. Däremot har det enligt hennes uppfattning varit svårt för en del pedagoger att få tid till att göra insatser gentemot barnen varje vecka och att medverka på nätverksträffarna, då de haft olika förutsättningar för detta.

Samtliga förskolepedagoger har i intervjuerna varit mycket positiva till satsningen, både att den riktats mot förskolan och mot barnen i dessa områden, utifrån värdet av tidiga insatser. De har också särskilt påtalat värdet av att få tid avsatt till att genomföra insatser, det vill säga ta fram material, läsa den avsedda kurslitteraturen eller på annat sätt förankra de moment kompetensutvecklingen innehållit. ”*Arbets sättet blir hela tiden levande i ens vardag, det blir ett muskelminne, inte bara ett huvudminne. Annars är det lätt att det man lärt tunnas ut med tiden.*” Det som enligt deras uppfattning varit svårt när det gäller förutsättningar, är när det inte funnits ersättare till såväl insatserna som nätverksträffarna.

Modell för kompetensutveckling

Enligt projektledaren har utbildningen, såväl den generella som fördjupningsutbildningen, fungerat väl. Tanken med modellen för kompetensutvecklingen har varit att den ska vara flexibel och utgå från pedagogernas behov. ”*Den här typen av kompetensutveckling är nödvändig och bör fortgå kontinuerligt.*” Även ansvariga chefer anser att utbildningsmodellen fungerat mycket bra, framför allt tack vare en skicklig projektledare med given auktoritet inom specialpedagogik.

Både förskolechef och rektor i Oxhagen anser att denna utbildnings satsning är mycket bra som grundläggande kompetens för verksamheten. Cheferna i Varberga påtalar dock att tyngdpunkten

på psykologi i utbildningen, i vissa sammanhang och för några medarbetare, har inneburit en konflikt med den inriktning och de förhållningssätt som de arbetar med. ”*Det kan finnas tendenser att man letar mer efter problem, fast de inte finns där. Det kan finnas en fara i att börja sätta diagnoser på barn utan att man vet vad det handlar om. Detta kan vi tycka är fallet hos några av pedagogerna som gått utbildningen, dock är inte känslan hos oss att detta är utbildarnas fel.*” Bilden från de intervjuade pedagogerna i Varberga är dock att satsningens inriktning och arbetet utifrån deras profil mycket väl går att förena.

Enligt samordnaren för nätverksträffarna borde syftet med utbildningen, utifrån dess benämning ”specialpedagogisk kompetensutveckling”, varit tydligare. Det kan finnas en risk att begreppet ”specialpedagogik” kan leda till fel förväntningar. ”*Modellen har ett mycket bra tänk med utgångspunkt i Vägledande samspel som fungerar för alla, men det är inte specialpedagogik i sig.*” Hon menar att det snarare handlar om grundläggande kompetens i bemötande och vad verksamheten behöver tänka på i lärmiljön och i relationen till alla barn. ”*Det är steget före specialpedagogik – ett hälsofrämjande projekt.*”

Några av de som deltagit i utbildningen har också beskrivit att de från sina arbetskamrater fått felaktiga förväntningar på sin kompetens och roll, utifrån vilket ansvar de skulle kunna ta för barn i behov av särskilt stöd, efter utbildningen. Denna uppfattning delas även av de båda specialpedagogerna, vilket innebär ett behov av att ompröva benämning och titel på denna satsning.

Nätverksträffar

Nätverksträffarna har enligt samtliga intervjuade, inte minst pedagogerna själva, varit viktiga. ”*Det har varit en bra struktur, bra med minnesanteckningar som varit mycket användbara i diskussioner i arbetslagen, bra att få träffa kollegor från andra arbetslag och andra områden.*” Samordnaren anses mycket kunnig, strukturerad och professionell och träffarnas innehåll har utgått från de behov deltagarna haft. ”*Vi har hela tiden fått aktuell forskning och påfyllning.*” Enligt samordnaren för dessa har träffarna fungerat mycket bra, med fördjupningar i den grundläggande utbildning de fått. Det har funnits ett stort intresse och engagemang bland deltagarna. ”*De har ett stort behov av att prata och diskutera och få erfarenhetsutbyte och reflektioner och de växer verkligen. Har varit tacksamt och roligt att jobba med dem.*”

Ledningen i Oxhagen ser det som mycket positivt att pedagogerna fått möjlighet att avsätta tid för att kunna förverkliga kunskapen de fått. Det ger dem en möjlighet att ”komma loss”, både för att jobba aktivt mot barngruppen och också planera utifrån utbildningen. I vissa fall har det dock enligt de utvalda pedagogerna i såväl Oxhagen som Varberga varit svårt att nå ut till kollegor, att hitta tid och möjligheter i vardagen, framför allt där de varit få som medverkat. Det har därför varit ett viktigt stöd för dem när ledningen poängterat att detta arbete är viktigt, inte minst för kontakterna och förankringen med kollegorna i arbetslagen. Det ger ett tydligare mandat för de utvalda att driva arbetet – ”*detta ingår i vårt jobb, det är vårt ansvar.*”

Enligt samordnaren var det otydligt från början om specialpedagogerna skulle vara involverade och delta på nätverksträffarna eller inte. De enades med cheferna om att specialpedagogerna skulle välja själva, och deras deltagande har också varierat över tiden. För Varbergas specialpedagog har nätverksträffarna inneburit att det blivit enklare för henne att komma in i arbetet. ”*Nätverksträffarna har varit mycket bra och givande, både för mig själv och alla andra! Pedagogerna har haft svårt att hitta tid för*

insatser, så därför har det varit bra med nätverksträffarna.” Träffarna har också varit bra för att följa upp resultat, diskutera och reflektera med varandra.

Den positiva bilden av nätverksträffarna bekräftas i den deltagande observation som genomfördes under utvärderingen. Diskussionerna och samspelet mellan de medverkande vittnade om ett starkt engagemang i arbetet, hög kompetens och medvetenhet.

Samverkan

Samverkan mellan olika förvaltningar/kompetenser upplevs ha fungerat bra. Enligt projektledaren finns dock en utmaning som handlar om att förstå varandras verksamheter och uppdrag i möten över förvaltningsgränserna. Som exempel har arbetsterapeuten oftast ett individperspektiv, medan förskolan enligt lagen har ett verksamhetsperspektiv. Det gäller då att ha förståelse för detta, så att det inte blir fel inriktning på uppdragen. Enligt ansvariga chefers uppfattning har det varit bra och fungerat mycket väl att ha med funktioner från Förvaltningen från funktionshindrade i satsningen. Det är enligt dem något som behöver värnas och tas med i framtida satsningar.

Samordnaren har i sin roll ansvarat för planeringen av nätverksmötena och enligt henne ser specialpedagogerna detta som ett bra komplement till deras arbete. Specialpedagogerna menar att samarbetet dem emellan bör fortsätta, men att arbetet efterhand kan utvecklas flexibelt och på olika sätt, till exempel med egna, lokalt genomförda nätverksträffar.

Pedagogerna anser att samverkan både mellan de olika förskolorna och mellan enheter inom respektive förskola har varit utvecklande och gett ett mycket bra erfarenhetsutbyte. Samverkan mellan olika förskolor anses annars inte vara särskilt förekommande.

Måluppfyllelse

Projektledaren anser att satsningen i huvudsak nått rätt målgrupp, förutom att det varit med för få pedagoger från skolan, vilket är en brist som uppkom i samband med tilldelningen av platserna. Hon poängterar dock att det är viktigt att en sådan här utbildningssatsning stämmer med organisationen och eventuellt andra utbildningar som redan pågår lokalt. Därför är cheferna oerhört viktiga för att säkerställa att det blir rätt personer och rätt förutsättningar för de som deltar i utbildningen. Detta är alltid svårt inom förskolan där det är större rörlighet med personalomsättning.

Enligt ansvariga chefer är det viktigt att utbildningen riktar sig till pedagoger som jobbar med de yngsta barnen, men den behövs för alla kategorier. Samordnaren menar att en förskollärarytbildning som grund skapar en bra förutsättning för att kunna tillgodogöra sig utbildningen. Dock behöver alla höja kompetensen inom detta område, inte minst inom skolan utifrån behov av en förändrad barnsyn.

Enligt samtliga intervjuade har satsningen resulterat i att pedagogerna fått en ökad medvetenhet och syn på saker de tidigare inte var så medvetna om betydelsen av. Utifrån det pedagogerna själva uppger har det också gjort skillnad när de fått fokusera och ägna tid åt barn på ett avgränsat sätt. De känner sig säkrare i sin yrkesutövning och ser att det gör skillnad för barnen. Exempel som ges är att vissa barn har börjat prata och är gladare. *”Vi har fått tryggare grupper. Arbetsättet hålls hela tiden*

i fokus och är levande i vardagen.” Enligt specialpedagogen i Oxhagen är det som genererat mest effekt att de kan dela barnen i mindre grupper. ”Nedsättningen i tjänst har gett möjlighet för pedagogerna att se över det de faktiskt gör i verksamheten.”

Projektledaren påtalar att satsningen inte har fokuserat på pedagogernas ansvar att bättre kunna lyfta barns behov av särskilt stöd med föräldrarna. Detta då det ansvaret ligger hos verksamhetens specialpedagog och chef. När barns behov av särskilt stöd upptäcks behöver därför specialpedagogen involveras. Enligt specialpedagogen i Varberga har den ökade medvetenheten dock lett till att vissa pedagoger tänker efter mer hur de bemöter ett barn, vilket även gäller föräldrar. *”De bemöter dem mer positivt.”*

Ansvariga chefer anger att de fått en positiv respons från förskolecheferna. De har också en bild av att pedagogerna fått en höjd kompetens i att upptäcka barns behov i tid och involvera flera kompetenser i arbetet, samt ökad medvetenhet om hur de jobbar med lärmiljön.

Förskolecheferna i Varberga ser en ökad medvetenhet hos pedagogerna, men menar att detta inte räcker för att möta alla barns behov, varför behovet av specialpedagogens insatser fortfarande är lika stort. Enligt specialpedagogen själv är det svårt att se ett konkret resultat av satsningen i nuläget, eftersom detta är en lång process och många pedagoger som har deltagit i satsningen har slutat. *”Resultaten kommer först om några år. Det som varit bra är att det här projektet har fått pedagoger att lyfta frågan. Det finns en större medvetenhet om vad man håller på med och varför. Detta både ser och hör jag själv. Vi har fått ett annat klimat och nivå på diskussioner. Man engagerar sig för att få med sig sina kollegor mer än tidigare.”*

Enligt samordnaren har pedagogerna blivit mer medvetna och bättre på att identifiera behov och undanröja hinder. Detta kan säkert vara detsamma som de gjort förut, men det görs nu på ett mer medvetet sätt. *”Mer verkstad helt enkelt! Mer fokus på miljö och relation. De tar större ansvar, gör mer konkret i vardagen. Skulle man få jobba på och få kontinuitet skulle det få en enorm genomslagskraft!”*

Synpunkter kring implementering

Samtliga intervjuade ser positivt på denna satsning och menar att den bör fortsätta i någon form som rullande, återkommande kompetensutveckling. I första hand behöver den fortsätta i nuvarande områden, utifrån verksamheternas egna förutsättningar och behov. De anser vidare att alla förskolor (och skolor) i Örebro har nytta av att få denna kompetensutveckling, inte minst i områden där språket behöver förstärkas. *”Alla skulle behöva ha denna utbildning! Det blir också större genomslag om man gör det på fler områden.”* Flertalet påtalar också behovet av en flexibel form med delaktighet hos de berörda.

I samband med denna satsning har, enligt ansvariga chefer, frågan uppstått kring hur utbildningar kan genomföras i en miljö med hög personalrörlighet. De anger att kommunen har stora utmaningar i att rekrytera personal, *”därför måste vi kompetensbäja både befintlig personal och nya som kommer in”*. Att det över huvud taget finns kompetensutveckling att tillgå för personalen har, via personal som sökt tjänster i kommunen, visat sig vara ett bra arbetsgivarmärke för kommunen. De anser att en implementering av satsningen bör genomföras med egen personal som utbildare. *”Vi behöver se vilka vi har i vår organisation som kan hålla i dessa utbildningar”*. I dagsläget finns två utbildade inom

ICDP mot förskolan och två mot skolan, samt en psykolog och denna satsnings nuvarande projektledare. För närvarande pågår dock en satsning på att utbilda ytterligare personer, vilket skapar framtida förutsättningar.

Projektledarens uppfattning är att en kontinuerlig, grundläggande kompetensutveckling behövs om vad barn behöver för att utvecklas och må bra. *”Därutöver behöver man lägga till vad som behövs för barn som behöver mer. Dessa barn har inga andra behov än andra barn, men de behöver mera.”* En sådan basutbildning skulle behöva genomföras varje höst och skulle kunna läggas upp över tid utifrån en plan för området, eller i flera områden ihop med respektive förskolas hälsoteam och chefer. Förskolecheferna får anmäla hur många platser de behöver. *”Insatserna kan dock vara svåra att genomföra om det behöver finnas någon som går in och ersätter pedagogen på plats. Här skulle en extra resurs kunna användas, vilket kräver en genomtänkt organisation på den enskilda förskolan.”*

Enligt samordnaren behöver hela arbetslaget komma med i utbildningssatsningen och utbildning av alla arbetslag borde ske kontinuerligt. Detta skulle kunna utvecklas och ske i mixade områdesgrupper. Nätverken är viktiga eftersom kunskap tappas ju längre tid som går. *”Många tror att om man gått en utbildning så kan man det här. Det funkar inte så, man måste bli påmind och fortsätta utbildas!”* Det måste också vara någon som håller i någon form av nätverk, till exempel specialpedagogen som finns på plats. *”Detta behöver inte vara så komplicerat, det är bra att bara få träffas där någon endast förberett en ”dagordning”. Förskolepedagogerna behöver tid att analysera och planera och skulle behöva lägga mer tid på detta. Den förändrade barnsynen är viktig att behålla. Man måste jobba med detta!”*

Specialpedagogerna anser också att det är viktigt att fortsätta med utbildningen. *”Fortbildningar och övergripande nätverksträffar då och då, där man har fokus på språk, i områden som Oxhagen behövs. Där pedagoger får möjlighet att samarbeta med varandra och utveckla sitt arbete. Allt detta är jättebra men måste förankras i verksamheten!”* Blåmesens specialpedagog efterlyser mer samarbete mellan specialpedagogerna för att utveckla flexibla former och att genomföra egna nätverksträffar, där det finns kompetens.

Eftersom det inte är så många av de utvalda pedagogerna kvar i Varberga vore det, enligt deras specialpedagog, värdefullt att hitta nya ”spetspedagoger” och genomföra en omgång till av utbildningen för dem, med samma upplägg. *”Engagera fler pedagoger för att hålla kvar kompetensen hos övriga kollegor.”*

Förskolechef och rektor i Oxhagen önskar att satsningen fortsätter, då med annan fördelning av platser mellan förskola och skola. Även Varbergas förskolechefer anser att kompetensutvecklingen bör fortsätta kontinuerligt. De önskar dock en annan form med olika fördjupningar och att fler pedagoger får möjlighet till utbildning, istället för särskilt avsatt tid till genomförandet av insatser.

Samtliga förskolepedagoger ger uttryck för att denna satsning behöver fortsätta med kontinuitet, samt att alla delarna behöver finnas med. De poängterar också vikten av att kunna hitta former för att avsätta tid för insatser och nätverksträffar. *”Om det går att lösa på annat sätt än att ta in vikarie vore det bra!”*

Enligt samtliga tillfrågade är en viktig förutsättning, för att lyckas med en implementering, att tidigt involveras i förankringsprocessen och säkerställa att *"alla är med."* Projektledaren påtalar vikten av förankring hos elevhälsoteam och chefer, liksom delaktighet och behovsanalys i kombination med lyhördhet hos utbildarna. *"Berörda förskolechefer, pedagoger, specialpedagoger och psykologer måste vara med och ta fram innehållet i utbildningen och vad som ska ingå i den. Därefter kan man plocka in annan spetskompetens utifrån utpekade behov."* Andra förutsättningar som lyfts är vikten av en tydlig struktur och organisation och intern kommunikation mellan medarbetare och chefer.

Vid en uppskalning är det enligt projektledaren viktigt att det finns uppbyggda strukturer och *"ledstänger"*. *"Det finns skillnader i hur långt man kommit med förskolans hälsoteam. Där man har stöd hos specialpedagog blir det lättare genom att det finns någon att bolla med."*

2.5 Ekonomiska effekter

Enligt genomförda beräkningar i satsningens ansökan förväntades kommunalekonomiska effekter genereras till följd av att Socialförvaltningens kostnader för barn och ungdomar i området minskar, minskade kostnader till följd av att färre elever behöver gå om en årskurs, behovet av stödresurser minskar samt minskade kostnader för Förvaltningen för funktionshindrade. Dessa kostnadsredueringar kan dock ännu inte konstateras, då det krävs ytterligare tid för att se de effekterna och det är rimligt att anta att de uppstår tidigast 2018-2019.

Socialförvaltningens kostnader för insatser i området

Statistiskt sett är ungefär vart tjugonde barn 0-12 år i utsatta områden, såsom Varberga och Oxhagen, årligen i behov av insatser från Socialförvaltningen. I de förskolor som satsningen riktats till finns det cirka 560 barn, vilket statistiskt innebär att åtminstone 20 stycken årligen kommer behöva insatser från Socialförvaltningen.

Inom ramen för denna satsning anger pedagogerna att de genomfört insatser till totalt 111 barn, varav 77 stycken (69 %) anses fungera bättre till följd av dessa. Statistiskt sett bör drygt fem av de 111 barnen vara aktuella för insatser från Socialförvaltningen. Dock är det rimligt att anta att det finns fler barn som kan bli aktuella för sådana insatser bland dessa 111 barn, eftersom de är utvalda för insatser från pedagogerna utifrån sina identifierade behov. Baserat på pedagogernas bedömning, om att en hög andel av barnen fungerar bättre till följd av genomförda insatser, är det dock rimligt att anta att åtminstone en av de fem som statistiskt sett skulle behöva insatser från Socialförvaltningen kan stöttas i så stor utsträckning att behoven av framtida insatser kommer minska.

Varje barn 0-12 år med insats kostar cirka 150 tkr per år, medan ungdomar 13-17 år med insats kostar ungefär 200-300 tkr per år. Om ett av barnen i målgruppen, tack vare denna satsning, slipper årliga insatser innebär det en besparing för Socialförvaltningen motsvarande ungefär 1 500-2 000 tkr totalt, fram till att målgruppen lämnar grundskolan. Årligen motsvarar det drygt en procent av Socialförvaltningens kostnader för barn och unga i området.

Förvaltningen för funktionshindrades kostnader för insatser i området

Insatser inom Förvaltningen för funktionshindrade förväntades i ansökan minska tack vare att barn och föräldrar fått de verktyg de behöver för att hantera vardagen själva. En ökad medvetenhet om barns behov av särskilt stöd kan dock initialt leda till ökade kostnader, varför kostnadsredueringen

inte förväntas uppstå förrän några år efter satsningen. Det är svårt att påvisa dessa effekter, men den ökade kompetens som barnen omges av på förskolorna, i kombination med de genomförda insatserna anpassade utifrån barnens behov, bör gynna de barn som har neuropsykiatrisk problematik. Deras framtida behov av stöd från Förvaltningen för funktionshindrade bör därmed ha reducerats i någon mån, även om detta ännu inte kan ses.

Grundskolans kostnader för överåriga och stödresurser

En förväntad ekonomisk effekt av satsningen är att antalet överåriga i grundskolan minskar. Det är dock för tidigt att konstatera detta som en effekt av satsningen och en djupare analys behövs. Antalet nyanlända har generellt ökat, vilket är en orsak till att elever är överåriga, men inte något som satsningen på kort tid kan (eller bör) ha inverkan på. Det är därför inte troligt att antalet överåriga kommer att minska förrän på lite längre sikt och det är även senare svårt att dra slutsatser om i vilken grad satsningen faktiskt bidrar till detta. En djupare analys bör göras när mer data finns tillgängligt vid den uppföljande utvärderingen om 1-3 år. Dock kan antas att förutsättningarna för att kunna följa den ordinarie skolgången åtminstone har förbättrats tack vare satsningens förebyggande arbete med insatser till barn i behov av stöd. Utöver detta förväntas satsningen bidra till minskat behov av stödresurser, åtminstone på sikt.

Övriga kommunala effekter

Socialförvaltningens kostnader för insatser till äldre ungdomar och unga vuxna kommer troligen att påverkas i viss mån. Dessa effekter uppstår dock så pass många år framåt i tiden att en uppföljning av dessa inte är meningsfull för denna utvärdering.

2.6 Satsningens kostnader

Satsningen har beviljats medel för att pågå under tre år, det vill säga till och med april 2018. Fram till 2017-08-31 (delår 2) kan kostnaderna för satsningen summeras till 1 275 tkr. Den totala budgeten som är beviljad för hela treårsperioden uppgår till 2 000 tkr. Prognosen visar dock att kostnaderna för hela satsningen, under förutsättning att den fortgår sin beviljade treårsperiod, kommer summera till cirka 1 725 tkr.

Tabell 2. Kostnader för satsningen *Specialpedagogisk kompetensutveckling*.

Kostnadspost	Budget, totalt	Utfall, 2017-08-31	Utfall, totalt (prognos)
Personal	1880	1188	1613
Lokal	40	20	40
Material, övrigt	72	67	72
Summa	2000	1275	1725

2.7 Kostnadsnyttoanalys

Den ekonomiska modell som används inom arbetet med sociala investeringar i Örebro kommun utgår ifrån att nettokostnaden för genomförandet av en satsning åtminstone ska gå jämnt upp med effekterna och summera till noll, det vill säga att satsningen i sin helhet finansieras av de effekter som genereras på den kommunala ekonomin. Om effekterna blir större än så uppstår ett överskott för kommunen och de nämnder där effekterna uppkommer.

I en kostnadsnyttoanalys ställs kostnaderna i förhållande till de ekonomiska effekterna. För att genomföra en sådan analys justeras utfallet av kostnaderna, per 2017-08-31, upp till 1 500 tkr för att motsvara hela perioden för satsningen fram till årsskiftet 2018, vilket är den period som denna utvärdering avser.

Det är svårt att tydligt påvisa att satsningen genererar ekonomiska effekter som överstiger kostnaden på 1 500 tkr. Detta beror dels på begränsat underlag och dels på svårigheter att koppla eventuella förbättringar direkt till genomfört arbete. På längre sikt tyder dock mycket på att kommunen, åtminstone delvis, kommer att kunna räkna hem kostnaderna för verksamheten, under förutsättning att effekterna för målgruppen utvecklas som förväntat.

Kostnad per deltagare

Satsningen började med en grundutbildning under en heldag till 118 personer, till en total kostnad av cirka 90 tkr. Det innebär en kostnad per deltagare på knappt 800 kr, varav nästan hälften består av personalkostnad för de vikarier som behövs som ersättare. Resterande kostnader för grundutbildningen har i huvudsak bestått av lokaler och föreläsare.

Fördjupningsutbildningen genomfördes för 20 pedagoger och bestod av fem heldagar, vilket inneburit en kostnad på cirka 8 tkr per deltagare, där vikariekostnaden stod för två tredjedelar. Dessa pedagoger har sedan under 2016-2017 fått tid för nätverksträffar och praktiserande av insatser på de förskolor där de arbetat. Det har också krävt att vikarier täckt upp under denna tid, vilket stått för 98 procent av kostnaderna motsvarande 1 250 tkr totalt, vilket utslaget på pedagog och år blir 35-40 tkr. De 20 pedagogerna är numera endast 14 på grund av byte av tjänst och föräldraledighet.

Om de senare kostnaderna, för nätverksträffar och tid för att genomföra insatser, på totalt 1 250 tkr istället fördelas på de 111 barn som fått insatser utifrån satsningen motsvarar det drygt 11 tkr per barn. Insatserna har förstås varit olika omfattande, olika angelägna och av olika slag, men de flesta har dock gett ett positivt resultat enligt pedagogerna. Den kompetenshöjning som pedagogerna fått kommer efter satsningens avslut att komma även andra barn tillgodo.

3 Analys och slutsatser

3.1 Slutsatser

- Satsningen har, trots vissa brister i förankring i berörda verksamheter, i hög grad bidragit till utveckling inom de mål som formulerats för satsningen. Detta gäller framför allt ökad kompetens och medvetenhet hos pedagogerna för att tidigt upptäcka barns behov av stöd, samt genomföra kompensatoriska insatser och tillrättalägganden av miljön. Insatserna har exempelvis resulterat i lugnare och överlag tryggare barngrupper, mer positiva och glada barn, förbättrat språk och ordförråd, barn som lärt sig att vänta på sin tur och en minskning av konflikter.
- Det är, på kort sikt, inte troligt att satsningen genererar ekonomiska effekter som överstiger kostnaderna. På längre sikt finns det dock förutsättningar för att kommunen som helhet kan räkna hem kostnaderna, åtminstone till viss del.

- De kvantitativa mått som angetts, i syfte att påvisa satsningens effekter, har ännu inte kunnat analyseras. Den uppföljande utvärderingen av denna satsning kommer dock ge ett bättre underlag för analys av satsningens effekter.
- Satsningen beskrivs överlag som positiv. Samtliga pedagoger anser att de utvecklat bättre teoretiska och praktiska kunskaper om hur de ska tillämpa insatser i verksamheten, för att gynna barns utveckling och lärande. Detta med utgångspunkt i *Vägledande samspel* (ICDP).
- Pedagogerna har, utifrån genomförd kompetensutveckling, genomfört insatser till 111 barn inom områdena språk, lekutveckling, samspel med andra, koncentration och utveckling av lärmiljö, tydliggörande pedagogik samt överbyggande till förskoleklass. Insatserna anses ha gett positivt resultat för 69 procent av barnen.
- De långsiktiga effekterna av kompetensutvecklingen och genomförda insatser kräver ett längre tidsperspektiv, i kombination med ett ihållande stöd utifrån barnens behov.
- Nätverksträffarna framstår som viktiga för att kunskaperna ska kunna få fäste och fortsatt effekt i vardagsarbetet och anses behövas för att få en kontinuerlig lärprocess i förskolans arbetslag. Flera anger att utbytet av erfarenheter mellan pedagoger, genom samverkan både mellan de olika förskolorna och enheter inom respektive förskola, samt diskussioner kring kursmaterial under nätverksträffarna har varit bidragande till förbättringar.
- Det måste finnas någon som ansvarar för och håller i någon form av nätverk, till exempel ordinarie specialpedagog inom verksamheten. Eftersom nätverksträffarnas möjligheter till samverkan mellan olika förskolor bedöms värdefulla för pedagogerna behöver dock olika former av nätverksträffar utvecklas för att möta dessa behov.
- Ledningens engagemang ses som en förutsättning för att ge mandat för utvalda pedagoger att driva arbetet.
- Satsningen visar på behov av kontinuerlig kompetensutveckling av personal, inom såväl förskola som skola. Detta inte minst för att säkerställa en minskad sårbarhet i en verksamhet med hög personalomsättning, men också för att säkerställa långsiktiga effekter för barnen. Kompetensutveckling ger också stöd för Örebro kommun som attraktiv arbetsgivare.
- Pedagogerna uttrycker att det funnits svårigheter i att förmedla den kunskap de fått kring förhållningsätt och en modern barnsyn till sina arbetskamrater, som inte har fått samma utbildning. Därför är det av vikt att fortsätta utbilda så att hela arbetslaget till slut har samma grund att stå på.
- Den grundläggande heldagsutbildningen, samt fördjupningsutbildningen bestående av fem heldagar, framstår som relativt kostnadseffektiva utifrån resultat i genomförda utvärderingar.
- Det framträder dock olika syn på frågan om nedsättning i tid för pedagogerna. Pedagogerna själva ser detta som en förutsättning för att befästa utbildningen i det praktiska arbetet, medan en annan uppfattning är att arbetet bör kunna praktiseras utan nedsättning i tid. Oavsett uppfattning krävs en genomtänkt organisation på den enskilda förskolan för att skapa förutsättningar för en lärande process.
- Benämningen och titeln på denna satsning har diskuterats. Detta då utbildningen handlar om en grundläggande kompetens i bemötande och vad verksamheten behöver tänka på i

lärmiljön och i relationen till alla barn, varför begreppet specialpedagogik till viss del kan vara missledande.

3.2 Komponentanalys

De komponenter som bedöms vara avgörande för att uppnå de positiva utfall som satsningen genererat är:

- Grundläggande utbildning för samtliga pedagoger med kompetenta utbildare och relevant innehåll, med utgångspunkt i specialpedagogikens relationella perspektiv, där barnets svårigheter ses och förklaras utifrån relation och miljö.
- Väl anpassad fördjupningsutbildning med utgångspunkt i *Vägledande samspel* (ICDP).
- Behovsanpassade, flexibla och väl strukturerade nätverksträffar för fördjupat lärande och erfarenhetsutbyte pedagogerna emellan.
- Tid för pedagogerna att genomföra riktade insatser till barnen.

4 Förslag till beslut

4.1 Förslag till implementering

Utifrån bostadsområdenas karaktär och behov, liksom de effekter som satsningen genererat, bedöms det angeläget med en fortsatt satsning på kompetensutveckling inom dessa områden. Sammantaget, utifrån utvärderingens resultat, lämnas nedanstående förslag till implementering:

- Fortsatt kontinuerlig kompetensutveckling med utgångspunkt i specialpedagogikens relationella perspektiv för förskolans och grundskolans pedagoger på utvalda förskolor och grundskolor utifrån definierade behov.
- Kompetensutvecklingen ska innehålla möjligheter till fördjupningsutbildning med utgångspunkt i *Vägledande samspel*, utifrån definierade behov i respektive område.
- Utbildningsinsatserna genomförs i samverkan mellan Kommunstyrelseförvaltningen (Centralt skolstöd) och Förvaltningen för funktionshindrade.
- Behovsanpassade nätverksträffar genomförs i samverkan mellan specialpedagog på Centralt skolstöd samt företrädare för de lokala barn- och elevhälsoteamen.
- Tid avsätts för personalen för att befästa kunskaperna i det praktiska arbetet samt medverka i nätverksträffar.

Följande förutsättningar krävs vid en implementering för att säkerställa effekter:

- Tidig förankring och delaktighet i berörd verksamhet.
- Behovsanalys i berörd verksamhet och lyhördhet för flexibilitet vad gäller innehållet i utbildningen och efterfrågad spetskompetens.
- Tydlig struktur och organisation, samt intern kommunikation mellan medarbetare och chefer, för att möjliggöra deltagande.
- Fungerande barn- och elevhälsoteam.
- Rutiner för hur pedagogerna i ett tidigt skede tar kontakt med barnhälsoteamet vid identifierat behov.
- Rutiner för överlämning förskola-förskoleklass för barn, där anpassningar gjorts.

Förskole- och grundskolenämnden har, tillsammans med Kommunstyrelseförvaltningen (verksamheten Centralt skolstöd) samt Förvaltningen för funktionshindrade, till ansvar att säkerställa genomförandet av implementeringen och tillskapandet av en permanent verksamhet i enlighet med förslaget ovan, inom ramen för ordinarie budget.

4.2 Plan för återföring

Återföring av medel för satsningen baseras på en gemensam återföringsplan utifrån förväntade effekter enligt ansökan (se bilaga 2) för de tre satsningarna inom *Partnerskap Varberga/Oxhagen – Team Oxhagen*, *El Sistema* och *Specialpedagogisk kompetensutveckling*. I samband med att utvärderingen av denna satsning färdigställts, vilket är den sista av de tre, har också en justerad återföringsplan för *Partnerskap Varberga/Oxhagen* i sin helhet fastställts och beslutats.

4.3 Förslag till uppskalning

Om uppskalning önskas, förordas i första hand:

- Spridning av satsningen till övriga förskolor, utifrån behov.
- Kompetensutveckling genomförd på liknande sätt såväl inom grundskolan som särskolan, eftersom barnens behov av bemötande och lärandemiljö kvarstår efter att de lämnat förskolan.

5 Fortsatt arbete

5.1 Fortsatt utvärdering

Vissa mått som ska följas i denna satsning är än så länge svåra att dra slutsatser av, bland annat eftersom tillräcklig data ännu inte funnits tillgänglig. Nedanstående indikatorer kommer därför att följas och analyseras vid en uppföljande utvärdering.

- Läskunnighet årskurs 1, åtminstone fram till och med läsåret 2018/2019.
- Språknivå 4-åringar, avseende 2018.
- Överåriga, minst avseende läsåret 2018/2019, med djupare analys av orsakerna.
- Socialförvaltningens kostnader i området, minst avseende 2018.

Bilagor

Bilaga 1 – Utvärderingsschema

Utvärderingsschema					
Specialpedagogisk kompetensutveckling	Målgrupp: Pedagogerna på alla kommunala förskolor i Varberga och Oxhagen, samt pedagogerna i Hagaskolans förskoleklasser och befintliga specialpedagoger.				
	Utmaning	Aktiviteter	Aktivitetsmått	Effektmått	Indikatorer
Förskolebarn uppvisar tydliga signaler på att särskilt stöd kommer behövas i skolan. Barn kommer till grundskolan med svårigheter som inte har upptäckts på grund av att de dolts av brister i svenska språket.	Kompetensutveckling utifrån ett specialpedagogiskt perspektiv för att kunna bidra till att identifiera hinder och möjligheter i förskolans lärmiljö utifrån barns olika behov och utveckling, samt kunskap kring neuropsykiatrisk problematik.	Gemensam grundutbildning för samtliga, antal deltagare. Antal utbildningstillfällen med fördjupning och antal deltagare. Antal nätverksträffar varav antal med utbyte från andra professioner, ex. arbetsterapeut. Antal insatser genomförda av utbildad pedagog inom respektive kategori: - Individuell insats. - Insats för grupp. Insats för att överbygga till förskoleklass, för enskilt barn eller grupp.	Pedagogerna har genom ökad kunskap förmåga att identifiera hinder och möjligheter i lärmiljön, ge kompensatoriska insatser till barn med behov och kompetens till att genomföra miljöanpassningar och tillämpa den kunskapen. (Enkät till pedagogerna, särskilt Varberga och Oxhagen. Efter utbildningen. Stöd från centralt håll) Andel barn som bedöms fått bättre förutsättningar att utvecklas tack vare genomförd insats (skattning av pedagogerna).	Läslämnighet åk 1 Hagaskolan (kontrollgrupp Brickebackens skola och Örebro tot) Andel elever F-6 som får särskilt stöd på Hagaskolan (kontrollgrupp Brickebackens skola och Örebro tot) (Kan vi titta på antal årsarbetande stödresurser i förhållande till elevantal?) Språknivå hos 4-åringar som besöker familjecentralen i Oxhagen (kontrollgrupp Brickebacken, Varberga familjecentral och Örebro tot)	
<p>*Oxhagen = Boende på Tornfalkgatan och Grönsångargatan. *Varberga = Boende på Varbergagatan och Meijerhelmsgatan.</p> <p>Projektledare ansvarar för insamling av samtliga aktivitets- och effektmått. Projektledaren ansvarar för att aktuella enkäter skickas ut, men stöd för utformning och bearbetning av svar fås från centralt håll.</p>					

Bilaga 2 – Återföringsplan enligt ansökan

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Summa
PN BoU (grundskola)			267	267	267	267	267	267	267	1 870
K & F		160	160	160	160	160				800
VUXAM	900	900	900							2 700
FUNK				175	175	175	175	175	175	1 050
SOC				750	750	750	750	750	750	4 500
Summa	900	1060	1327	1352	1352	1352	1192	1192	1193	10 920

